

Павле Даровски
„Томосологија” Константинопољске
Патријаршије

ДЕО ПРВИ

Увод

Томоси Константинопољске Православне Цркве о аутокефалности разних Православних Цркава нису просто документи: то су споменици историје и еклисиологије. Помоћу њих је могуће проследити измене учења Константинопољске Православне Цркве о себи и о аутокефалијама, о Христовој улози у Цркви, о значењу канонâ и саборâ...

Обично су васељенски сабори, утврђујући формулације раније неформулисаних догмата, само давали форму Предању Цркве по оним питањима која су изазивала спорове.

У случају пак са Томосима Константинопољске Православне Цркве уочавамо измену садржаја учења о Цркви. Не запажамо само нове формулације већ и противречност између њих и пређашњих формулација, као и између њих и канонског наслеђа васељенских сабора. Можемо да пратимо генезу уобличавања новог учења о Цркви, које је у почетку попуњавало „мањкове” у канонском праву, а потом почело да га истискује да би му се напоследку супротставило. После тога је извршен и насртај на еклесиолошке догмате, не само усвојене од стране васељенских сабора него и непосредно изнете у Јеванђељу и у Посланицама светих апостола:

- Христос је Глава Цркве (Еф. 5, 23);
- Бог „све покори под ноге његове и Њега постави изнад свега за Главу Цркви” (Еф. 1, 22);
- „Јер као што у једном телу имамо многе удове, а сви удови немају исту делатност, тако смо многи једно Тело у Христу, а појединачно смо удови једни другима” (Римљ. 12, 4 – 5) и слично.

Може бити да су управо захваљујући својој очевидној међусобној контрадикторности Томоси Константинопољске Православне Цркве постали недоступни на сајту саме Константинопољске Патријаршије, где их је било могуће без труда наћи

само пре годину дана. Биће да је та тема изазвала превелику пажњу након што је „Православној Цркви Украјине” уручен Томос о аутокефалији.

За разлику од разних чланака и изјава појединих архијереја Константинопољске Православне Цркве, укључујући и њеног патријарха, Томосе не треба урачунати у приватна богословска мишљења или их протумачити као субјективно поимање светих канона. Томос је званични документ који изражава „сагласност Отаца” Константинопољске Православне Цркве, који прихвата њен Свештени Синод и који у константинопољској традицији фактички поседује права аналогна правима Архијерејског Сабора у Руској Цркви и у неким другим Црквама. Другим речима, Томос представља ако не баш званични израз, онда свакако званични одраз учења Константинопољске Православне Цркве.

Као што је познато, Константинопољска Патријаршија је у јануару 2019. године доделила Томос о аутокефалији такозваној „Православној Цркви Украјине” („ПЦУ”), названој у том документу „Најсветијом Црквом Украјине”. Тај догађај је изазвао раскол у православном свету, при чему су као главни антагонисти наступиле Константинопољска и Московска Патријаршија.

Као основне теме које су изазивале спорења и сукобе услед тог догађаја можемо издвојити следеће теме:

- спор поводом канонске припадности територије савремене Украјине;
- могућност додељивања аутокефалије расколницима и „самочином зборишту” лишеном апостолског прејемства (наслеђа, сукцесије);
- право константинопољске катедре да доноси одлуке о судбини и аутокефалности парацрквених заједница које су се отцепиле од других помесних Цркава;
- право првенства Константинопољске Православне Цркве у православном свету и
- садржај Томоса о аутокефалији.

Последња тачка је изазвала особито огорчене спорове, чак не толико међу присталицама Московске и Константинопољске Патријаршије колико међу самим украјинским расколницима, који су у резултату Томос из Фанара прихватили као привремени изнуђени компромис будући да чак ни они нису били задовољни садржином документа. Поред тога што је била лишена свог ранијег самопроглашеног статуса „Патријаршије”,

„Православна Црква Украјине” је добила низ других ограничења у погледу њених права и статуса. Њен „аутокефални статус” јој је дао мање самоуправних права него што их Украјинска Православна Црква ужива у саставу Руске Православне Цркве.

Ово питање се, међутим, не дотиче интереса само украјинских расколника, нити само канонске Украјинске Православне Цркве, нити, штавише, само Московске и Константинопољске Патријаршије. Оно се дотиче организације православног света у целости, узајамних односа свих помесних Цркава и, још више, следеће дилеме: ко је Христос за Његову Цркву – њена Глава или само објект вере?

Покушаћемо да докучимо у којој мери је био нетипичан Томос дат од стране Фанара „Православној Цркви Украјине” и каква је генеза „томосологије” Константинопољске Патријаршије, а уједно и других помесних Цркава.

Од данас постојећих аутокефалних Православних Цркава најстарије су, као што је познато, Јерусалимска, Александријска и Антиохијска Црква. Њих су основали свети апостоли. Доцније је њихов број допуњен тако што им је прибројана Константинопољска Православна Црква, чија је катедра добила значај након што је

император Константин основао нову престоницу Римске Империје, Константинопољ, 330. године. Њен статус „првенства части после епископа римског” одобрен је трећим каноном Другог васељенског сабора 381. године.

Кипарска Црква је аутокефалију добила од Антиохијске Цркве, а потврдио ју је Трећи васељенски сабор (Ефески сабор), својим осмим правилом, 431. године. У 5. веку је аутокефалију од Антиохије добила Грузинска Црква. Касније, после низа историјских перипетија, та аутокефалија је потврђена на Антиохијском помесном сабору 1057. године.

Све помесне Православне Цркве које су после тога настале аутокефалију су добиле од Константинопољске или пак од Руске Цркве (што је у последњем случају постало камен спотицања међу тим двема Црквама).

РУСКА ЦРКВА

Ради основног поређења узећемо у разматрање Томос о аутокефалности Руске Цркве, издат 1590. године, као јединствен документ те врсте, који се односи на једну помесну Цркву која и данас живи и

дела. Обратићемо пажњу на кључне ставове тог документа (пуни текст докумената нећемо наводити јер би то изискивало многоструко увећање обима ове публикације него ћемо навести само оне делове и одељке који су актуелни за поређење, а пуни текст ће бити доступан ако се узму у обзир поменути цитати).

Утврђено у мају 1590. године. Јеремија, милошћу Божјом Архиепископ Константинопоља, Новога Рима, и Васељенски Патријарх..., да поставимо Архиепископа московског за Патријарха и да га назовемо тако како се називају и остали патријарси. Први је Архиепископ константинопољски, Васељенски Патријарх, од стране светога Првога васељенског сабора почаствован достојанством православног Патријарха, на предлог блаженог и равноапостолног императора Константина Великог, а затим су то достојанство добили и архиепископи александријски, антиохијски и јерусалимски.

И наша смерност сопственим очима видесмо са радошћу величину и пространство које Бог даде Царству вашем. Јер, данас је један и једини велики и православни цар на земљи, па би неумесно било да се не изврши воља његова...

...Одобравамо да он, Архиепископ московски, врши власт као пети Патријарх и да се довека поштује у достојанству и части, заједно са другим патријарсима. А када је смерност наша... обзнанила намеру и молбу најблагочестивијега Владаоца осталим, највећег поштовања достојним и најсветијим Патријарсима, они је прихватише као богоугодну и благословену.

И опет смерност наша, заједно са самим Патријарсима и са целим васељенским сабором, једнодушно, сједињени у Светоме Духу, пишемо и објављујемо овом саборском Граматом: прво, исповедамо и у царствујућем граду Москви вршимо постављење и назначење господина Јова за Патријарха [и зато шаљемо, као што и написасмо, патријарашку Грамату, и о свему пишемо јасно, и Сабор нађе за добро]¹ да се он и у будућности именује Патријархом, да се поштује заједно са нама Патријарсима, да на богослужењима заузима место после Патријарха јерусалимског, [да је притом дужан да помиње наше име и имена других]² и да као главу (поглавара) и началство (власт) има

---

¹ Речи у угластим заградама не постоје у грчком тексту Томоса већ само у старом руском преводу. – Прим. прев.

² Ових речи нема у грчком тексту: налазе се само у старом руском преводу. – Прим. прев.

Апостолски Трон Константиновога Града, као што га имају и други Патријарси...³

Пуни текст на грчком: К. Δελικάνη, Πατριαρχικὰ ἔγγραφα, τόμ. Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1905, 24 – 26, Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Μέθεξις, Θεσσαλονίκη 2014, 117 – 118. Пуни текст на руском: <https://zen.yandex.ru/media/id/5f7848c5368d1f1e76d54697/ulojennaia-gramota-ob-uchrejdении-moskovskogo-patriarshestva-5f7872cf71c44f0829fe4e94>.

Одлука о аутокефалности Руске Цркве саборног је карактера: одобрили су је сви древни патријарси.

Овај документ има одређене особености.

1. Предстојатељ нове аутокефалне Цркве, архиепископ московски (по терминологији документа) одмах је проглашен за патријарха.

---

³ Овде руски превод одступа од грчког изворника. Уместо означавања цариградског патријарха као „главе” или „поглавара” (κεφαλή) и „началства” или „власти” (ἀρχή) стоји следеће: „А у глави и у начелима држати и поштовати Апостолски Трон...” (в головах и началах держать и почитать апостольский престол...). – Прим. прев.

2. Одлука је саборног карактера: није је одобрио само патријарх константинопољски већ су је одобрили и сви главни древни патријарси.

3. Статус патријарха московског је раван статусу осталих патријараха: није умањен у односу на њих.

4. Константинопољ не ограничава нову аутокефалију ни по питању варења светог мира, ни по питању црквеног судства, ни по питању унутрашње црквене структуре.

ЈЕЛАДСКА ЦРКВА

После двеста шездесет година – 1850. године – Константинопољска Православна Црква додељује аутокефалију Јеладској Цркви, иначе претходно самопроглашену од стране политичких власти Грчке 1833. године. Томос Јеладске Цркве гласи:

Свети и Свештени Синод у Константинопољу, године од Рождества Христова 1850, месеца јуна, индикта осмог.

У име Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

... Определили смо, силом Пресветога и Свесавршитељнога Духа, овим синодским Томосом, да Православна Црква у Краљевини

Јелади, којој, као и васцелој Католичанској Православној Цркви, Вођа (Ἀρχηγός) и Глава (Κεφαλή) јесте Господ и Бог и Спаситељ наш Исус Христос, убудуће буде канонски аутокефална, с тим да као своју највишу црквену власт признаје Стални Синод, састављен од аријереја који се један за другим, по старешинству на основу хиротоније, позивају да буду чланови Синода, чији председник има да буде тренутни Високопреосвећени Митрополит атински. Синод управља црквеним пословима по божанственим и свештеним канонима, слободно и несметано од било каквог световног уплитања. Овако, овим Синодским Томосом установљавамо Свештени Синод у Јелади, признајемо га и проглашавамо за свога духовнога брата и свој благочестивој православној духовној деци Једне, Свете, Католичанске (Саборне) и Апостолске Цркве свуда у свету препоручујемо да га убудуће као таквога признају и да га помињу под називом „Свештени Синод Јеладске Цркве”. Дарујемо му и све повластице (προνομίαι) и сва суверена права (τὰ κυριαρχικὰ δικάσιματα) која припадају највишој црквеној власти...

... Синод такође, кад год му треба, добија и свето миро од свете Велике Христове Цркве...

... Сем тога, у случајевима црквених послова који захтевају саветовање и заједничко деловање ради бољег устројства и учвршћивања Православне Цркве, расудисмо да Свештени Синод Јеладе треба

да се обраћа Васељенском Патријарху и око њега сабраном Светом и Свештеном Синоду, а Васељенски Патријарх, заједно са својим Светим и Свештеним Синодом, радо ће садејствовати саопштавајући оно што треба Свештеном Синоду Јеладске Цркве...

...Под овим условима, ова отпочетка плодородна Мати, која као лоза рађа у дворима Дома Господњег, Велика Христова Црква у Константинопољу, синодски изјављује у Духу Светом да оглашава и проглашава Цркву у Јелади за аутокефалну, а њен Синод за брата у Духу, свог и сваке друге Православне Цркве понаособ...

Пуни текст на грчком: Ίω. Κονιδάρη, Θεμελιώδεις διατάξεις σχέσεων Κράτους – Εκκλησίας (Βιβλιοθήκη Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, σειρά Α΄: Πηγές, 1) εκδ. Αντ. Σάκκουλα, Ἀθήνα 2006, 33 – 38, и Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), εκδ. Μέθεξις, Θεσσαλονίκη 2014, 173 – 179. Пуни текст на руском: <https://zen.yandex.ru/media/id/5f7848c5368d1f1e76d54697/tomos-ob-avtokefalii-polskoi-cerkvi-5f787e2e71c44f08290fbf92>.

У овом Томосу већ видимо, у вези са условима аутокефалије, суштинске разлике у односу на услове које смо могли запазити у случају Руске Цркве.

1. У овом Томосу не видимо ону саборност коју смо уочили испод Грамате о аутокефалности Руске Цркве. Одређена обележја саборности ипак су присутна. Поред потписа патријарха и чланова Свештеног Синода Константинопољске Цркве под Томосом стоји и потпис патријарха јерусалимског Кирила. Другим речима, то је, као минимум, био акт двеју помесних Цркава.

2. Предстојатељ Јеладске Цркве не добија статус патријарха.⁴

3. У Томосу се регулише и одређује састав Синода.

---

⁴ У самој ствари Јеладска Црква и не добија предстојатеља него само председника Синода, те се, следствено, на светој архијерејској Литургији у Грчкој (Јеладској) Цркви и не помиње предстојатељ него само Синод. Најблаже речено, Синод је својеврсни колективни предстојатељ, те звучи чудно када се он у Томосу назива *братом* цариградског патријарха и осталих предстојатеља Цркава (*више личности = један брат!*). Шаљиво речено, међу предстојатељима се, поред предстојатеља као браће у Христу наша и једна *сестра* („предстојатељица?“) будући да је Синод (Σύνοδος) у грчком језику именица женског рода. Примењено решење представља директну копију „синодалног система“ у Руској Цркви који јој је осионо, силом своје апсолутне власти, наметнуо цар Петар Велики и који је трајао до 1917. године. – Прим. прев.

4. У Томосу је прописано да Јеладска Црква добија свето миро од Константинопољске Цркве.

5. Прописано је да се сарадња са другим помесним Црквама при решавању питања од општег значаја остварује преко Константинопољске Православне Цркве.

Јеладској Цркви је дата непотпуна, ограничена, „крња” аутокефалија.

Тако на примеру Јеладске Цркве већ видимо неку врсту „скресане аутокефалије” којом се Атина свесно ставља у зависни положај у односу на Константинопољ по питањима светог мира (без којег је, по нашем поимању, немогућ мистички или благодатно-подвижнички живот Цркве), спољних послова и самосталног одређивања састава органа унутрашње управе.

Уједно је важно приметити да се Јеладска Црква, без обзира на ова ограничења у документу, признаје као равноправна са Константино-пољском Црквом, а њен Синод као „брат у Духу” Константинопољске „и сваке друге помесне Православне Цркве“. Такође је веома важно истаћи да је Главом читаве Католичанске Цркве назван Господ Исус Христос. Та особеност документа,

самоочевидна за православне хришћане, неће више бити толико „очевидна“ у Томосима 21. века.

СРПСКА ЦРКВА

Двадесет девет година касније, 1879. године, Константинопољ даје аутокефалију Српској Цркви и самим тим обнавља Пећку Патријаршију, чија је наследница Српска Црква. То је учињено на молбу власти ослобођене Србије.

Константинопољски патријарх Јоаким III издао је Томос о аутокефалности Српске Православне Цркве.

Иако се Црква на земљи назива, као што и јесте, једно стадо и једно Тело Христово, чему је разлог њено духовно јединство, то ниуколико, ни у првим ни у потоњим временима, није било сметња за успостављање појединачних помесних Цркава у разним земљама, при чему су оне *независне једна од друге*⁵ и имају унутрашњу самоуправу под сопственим пастирима, учитељима и служитељима Јеванђеља Христовог, односно епископима или архиепископима и патријарсима. Разлог за овакво устројство није само историјски значај појединих

---

⁵ Подвлачење аутора.

градова и крајева у хришћанству већ су то и политичке околности у којима живе њихови народи...

Будући да је благочестива и богочувана Кнежевина Србија (...) стекла потпуну политичку независност и да су се њен благочестиви, Богом утврђени и премилостиви Кнез, Милан Обреновић IV, и високопреосвећени Архиепископ београдски и Митрополит Србије господин Михаил, у име часнога клира и благочестивога народа, путем писама обратили нама и заискали црквену независност и самоуправу саобразну са политичком, наша смерност и наш Свети Синод свеосвећених митрополита, наше у Светоме Духу љубљене браће и саслужитеља, сабрасмо се (...) и, заједно размотривши у Светоме Духу ову молбу, нађосмо да је она умесна и по свему сагласна са духом свештених канона и са црквеном праксом у разним временима. Стога одредисмо да Православна Црква Кнежевине Србије, која је досад, у лицу Архиепископа београдског и Митрополита Србије, била у канонској зависности од нашег најсветијег апостолског и патријарашког Трона константинопољског и у његовој надлежности, заједно са њој недавно прикљученим епархијама и областима, односно као васцела Православна Црква у границама политички и географски увећане и потпуно осамостаљене Кнежевине Србије, која, као и свеколика

Православна Католичанска и Апостолска Црква, има *Главу* или *Поглавара* (κεφαλήν) у *Личности Богочовека, Господа и Спаситеља нашега Исуса Христа*⁶, убудуће буде канонски аутокефална, самостална и самоуправна, а као Првог у црквеним пословима и *Председавајућег* познаваће и признаваће *Архиепископа београдског и Митрополита Србије*, а он ће имати око себе Сабор, састављен, према свештеним канонима, од архијереја његове црквене области, који ће, заједно са њим, управљати пословима Цркве у Кнежевини онако како прописују божанствени и свештени канони, слободно, у Духу Светом, без било чијег мешања и уплитања. Стога, дакле, свету Цркву која се овим синодским Томосом успоставља у Кнежевини Србији признајемо и проглашавамо за своју *духовну сестру*⁷ и препоручујемо свим Православним Црквама широм васељене да је као такву признају и помињу под називом „света аутокефална Црква Кнежевине Србије”. Дајемо јој и све повластице и сва киријархална (суверена) права која припадају аутокефалној црквеној власти (...). А што се тиче унутрашње црквене управе, *све апсолутно разматра и одређује Предстојатељ и свети Сабор око њега*⁸ следејући јеванђелском

---

⁶ Подвлачење аутора.

⁷ Подвлачење аутора.

⁸ Подвлачење аутора.

учењу, свештеном Предању и часним одредбама наше свете Православне Цркве...

Пуни текст на грчком: Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 136 – 141. Пуни текст на руском: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/441204>.

Покушајмо да проанализирамо овај текст Томоса!

1. Као и у случају Јеладске Цркве, предстојатељ нове аутокефалне Цркве не добија статус патријарха без обзира на то што је тај статус имао предстојатељ Пећке Цркве, чија наследница је постала Српска Црква. Тај статус ће Српска Црква стећи тек 1920. године, после многобројних историјских догађаја који су утицали на тај процес.

2. За разлику од Томоса Јеладске Цркве, у документу није прописан начин формирања Свештеног Синода. Уместо тога се апстрактно упућује на јеванђелско учење и Предање Цркве, тојест ово питање се фактички уступа самој Српској Цркви на расуђивање.

3. Питање добијања светог мира у документу се не помиње.

4. Не помиње се ни питање односа са другим помесним Црквама, те, сходно томе, нема помена о константинопољском монополу посредовања или координације.

5. У тексту сусрећемо важно помињање међусобне независности помесних Цркава.

6. У тексту се, као и у јеладском Томосу, наглашава да Глава Српске Цркве, као и свих Православних Цркава, јесте Богочовек и Спаситељ наш, Господ Исус Христос.

7. Српска Црква се назива сестринском Црквом Константинопољске Цркве.

РУМУНСКА ЦРКВА

После још шест година, 1885. године, константинопољска катедра признаје аутокефалију Румунске Цркве, до тада самопроглашену (1865. године).

...Смерност наша (...) званично објављује да Православна Црква у Румунији јесте и назива се независна и аутокефална, притом од свих признавана, под управом сопственог Свештеног

Синода којем председава Високопреосвештени и Високоуважени Митрополит угро-влашки и Егзарх све Румуније, при чему она не признаје ниједну другу црквену власт у својој властитој унутрашњој управи осим саме Главе Једне, Свете, Католичанске и Апостолске Цркве, Богочовека Искупитеља, Који Једини јесте Темељ, крајеугаони Камен и Први, Врховни и Вечни Првосвештеник и Пастиреначалник. Тако, дакле, проглашавајући овим свештеним Патријарашким и Синодским Томосом Православну Цркву Краљевине Румуније, учвршћену на крајеугаоном камену вере наше и истинитог учења које нам неокрњеним и слободним од новотарија предадоше Оци наши, за аутокефалну и по свему самоуправну, уједно проглашавамо њен Свештени Синод за драгог у Христу брата који ужива све повластице које припадају аутокефалној Цркви и сва киријархална права, тако да он несметано и са пуном слободом управља и руководи укупним црквеним благоустројством, поретком и свим осталим црквеним домостројним пословима, у сагласју са трајним и непрекинутим Предањем Саборне Православне Цркве, и да га у том његовом својству познају остале Православне Цркве широм васељене и да га именују називом *Свети Синод (Сабор) Румунске Цркве*.

... Речени Синод је дужан да се непосредно договара са Васељенским Патријархом, осталим

најсветијим Патријарсима и са свим Православним светим Божјим Црквама по свим важним канонским и догматским питањима која треба шире просуђивати и разматрати, према свештеном обичају Отаца, држаном од почетка. Исто тако он има право да иште и добија од наше Велике Христове Цркве све оно што и остале аутокефалне Цркве од ње ишту и добијају. (...) Сходно свему томе, наша Света и Велика Христова Црква благосиља из дубине душе аутокефалну и у Христу љубљену сестру, Цркву Румуније...

Пуни текст на грчком: Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 145 – 148. Пуни текст на руском: <https://www.sedmitza.ru/lib/text/441207>.

Анализом овог Томоса уочавамо ставове аналогне претходном документу који је добила Српска Црква.

1. Ни Румунска Црква није заједно с аутокефалијом добила статус Патријаршије. Тај статус ће она добити 1925. године.

2. За разлику од Томоса Јеладске Цркве, у документу се не прописује начин формирања Свештеног Синода.

3. Питање добијања светог мира се у документу не помиње. Уместо тога стоји апстрактна формулација „искати и добијати” као и друге аутокефалне Цркве.

4. По питању односа са другим помесним Црквама прописано је право Румунске Цркве да поступа како сматра за потребно, без указивања на било какав посреднички или модераторски монопол Константинопоља. Док је у случају јеладског Томоса монопол Константинопоља снажно наглашен, а у случају Српске Цркве се тај монопол не наводи, дотле формулација у случају Румунске Цркве искључује такав или сличан монопол.

5. У тексту се, као и у претходним Томосима, истиче да Глава Цркве јесте Господ Исус Христос.

6. Румунска Црква је названа Црквом сестром Константинопољске Цркве.

ПОЉСКА ЦРКВА

Први Томос о аутокефалији у 20. веку Константинопољ је издао под посебним околностима. По први пут је Константинопољска Православна Црква прогласила аутокефалију неких епископа који се нису налазили на њеној канонској територији нити су припадали њеној јерархији. Године 1923. константинопољска катедра је прогласила аутокефалност Пољске Православне Цркве која је до тада била аутономна Црква у саставу Руске Православне Цркве. (Касније су лидери Пољске Цркве изјавили да се кају за раскол који су створили, па им је онда Москва подарила аутокефалију 1948. године.)

Већ се у Томосу Пољске Цркве говори о неканоничности присаједињења Кијевске митрополије Московској Цркви.

Тај Томос је специфичан по томе што његов значајан део чине веома магловита објашњења да пољска територија припада, додуше, земљама Кијевске митрополије, али да њено присаједињење „светој Московској Цркви уопште није извршено по прописаним канонским одредбама”. Иначе константинопољски Томос Пољској Цркви гласи:

... Наша смерност, заједно са високопреосвештеним митрополитима, нашом у

Свето́ме Ду́ху љубљеном браћом и саслужитељима, радо смо одлучили да прихватимо молбу којом нам се обратила света Православна Црква у Пољској и да јој дамо свој благослов и потврду њеног аутокефалног и независног устројства. Стога синодски, у Ду́ху Светом, одређујемо следеће: признајемо аутокефално устројство и уређење свете Православне Цркве у Пољској и дајемо благослов да она, као наша духовна сестра, убудуће управља и руководи својим пословима независно и аутокефално, саобразно поретку и киријархалним правима која уживају и остале свете Православне аутокефалне Цркве, и да притом као своју највишу административну црквену власт признаје Свештени Синод, који ће сачињавати канонски православни архијереји у Пољској и чији ће председник бити Високопреосвећени Митрополит варшавски и све Пољске.

... Уједно одређујемо да и сестринска света аутокефална Православна Црква у Пољској преузима свето миро од наше свете Велике Христове Цркве. Исто тако, када су посреди питања или недоумице општије црквене природе, које превазилазе границе јурисдикције аутокефалних Цркава, појединачно узетих, препоручујемо да се Високопреосвећени Митрополит варшавски и све Пољске обраћа нашем најсветијем патријарашком Васељенском Трону, преко којег се остварује општење са

сваким епископством православних које правилно управља речју истине, и да тако иште званично мишљење и схватање сестринских Цркава.

... А Господ и Бог, благодаћу и милосрђем Првог, Великог и Врховног Првосвештеника, Христа Бога нашега, да тако заувек укрепљује у добру новоустановљену сестринску Пољску Православну аутокефалну Цркву и да покреће и чини да се развија сав њен живот, на славу светог Имена Његова, на корист благочестиве пуноће њене и на радост свих светих сестринских Православних аутокефалних Цркава.

Пуни текст на грчком: Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 193 – 196.
Пуни текст на руском: <https://zen.yandex.ru/media/id/5f7848c5368d1f1e76d54697/tomos-ob-avtokefalii-polskoi-cerkvi-5f787e2e71c44f08290fbf92>.

У 20. веку је дошло до пада Отоманске Империје. Територије других помесних Цркава, раније у саставу Османског Царства, нашле су се ван граница нове Турске. Значи, и власт константинопољског патријарха, пређашњег етнарха свих православних хришћана у османлијској хијерархији, била је изгубљена. Знатан број Грка верника који су живели на територији турске

републике Турци су или поклати или принудили да емигрира у Грчку. Васељенски Трон је губио територије, власт, утицај и ауторитет. И управо у том периоду поново оживљава пракса издавања Томоса са овлашћењима помесних Цркава окрњеним у корист Константинопоља. Као што смо раније видели, у 19. веку је таква пракса значајног ограничавања самосталности била заступљена само у случају Јеладске Цркве. Потоњи Томоси нису имали такав карактер.

*После слома Отоманске Империје
Фанар враћа у живот праксу издавања
Томоса који ограничавају овлашћења
помесних Цркава.*

Баш на примеру Пољске Цркве можемо посматрати тенденцију умножавања броја ограничења.

1. Пољска Црква не добија статус Патријаршије.

2. У документу није регулисан начин формирања Свештеног Синода, што представља повољну разлику између овог Томоса и Томоса Јеладске Цркве.

3. У Томосу је прописан монопол Константинопоља на снабдевање Пољске Цркве светим миром, како смо то видели и у Томосу Јеладске Цркве.

4. У Томосу је прописан монопол Фанара на посредовање и координацију односа Пољске Цркве са другим помесним Црквама.

5. Признаје се да Глава Цркве јесте Господ Исус Христос.

6. Пољска Црква се назива Црквом која је сестра Константинопољској Цркви.

АЛБАНСКА ЦРКВА

Обновљена пракса „ограничених” Томоса, после Пољске Цркве, потврђена је у Томосу о аутокефалији издатом Албанској Цркви 1937. године (са самопроглашеном аутокефалијом из година 1922. – 1929.)

... Света Христова Црква као Мати препуна љубави (...) не пропушта да примени корисне и изобилне начине, свагда саображене времену и месту, да, када затреба, својим даровима изврши

дужност свештене бриге да изиђе у сусрет потребама које се јављају...⁹

Тако, ето, и сада, када се благочестиви православни хришћани у Богом благословеној младој албанској држави обратише нашем најсветијем апостолском и патријарашком Васељенском Престолу, под чијим су се обостраним покровом одувек као часни залог налазили и благодаћу Христовом у Винограду Његовом остајали и спасавали се, и пред Мајком Црквом као нежном Мајком изложише своје садашње црквене потребе и изразише жарку жељу и молбу да им се додели благослов да њихова црквена област буде проглашена за посебну самосталну и аутокефалну црквену покрајину као једину могућу црквену организацију у новим политичким условима...

... Смерност наша... даје благослов и потврду независне и аутокефалне организације њиховог црквеног живота.

Мења се симболика: не говори се само о Цркви сестри него и о Цркви Мајци, Константинопољској.

---

⁹ Овде је руски превод веома слободан, да не кажемо произвољан: „Света Црква Христова као брижна Мати... штедро се одазива на молбе Цркава да им се дарује самосталност, како не би стварала саблазан, доноси што већу корист у Господу...”. – Прим. прев.

Стога, изјашњавајући се синодски у Светоме Духу, у добри час одређујемо и објављујемо да све постојеће православне епархије и црквене општине у богоспасаваној албанској држави убудуће имају да буду сједињене и састављене у једну, самосталну и аутокефалну црквену организацију под именом *Православна Аутокефална Црква Албаније*.

Та Црква ће, као наша духовна сестра, убудуће руководити и управљати својим пословима независно и аутокефално, саобразно поретку и киријархалним правима која уживају и остале свете Православне аутокефалне Цркве, а као своју највишу административну црквену власт прихватаће и признаваће Свештени Синод, који ће сачињавати канонски православни архијереји у Албанији и чији ће председник бити Високопреосвећени Архиепископ Тиране и све Албаније.

(...) Уједно одређујемо да и сестринска света аутокефална Православна Црква у Албанији преузима свето миро од наше Велике Христове Цркве. Исто тако, када су посредни питања или недоумице општије црквене природе, које превазилазе границе јурисдикције аутокефалних Цркава, појединачно узетих, препоручујемо да се Високопреосвећени Архиепископ Тиране и све Албаније обраћа нашем најсветијем

патријарашком Васељенском Трону, преко којег се остварује општење са сваким епископством православних које правилно управља речју истине, и да тако иште званично мишљење и схватање сестринских Цркава.

(...) Господ Бог, благодаћу и милосрђем Првог и Великог Архијереја и Пастира, Христа Бога нашега, да занавек укрепљује на овај благополучни начин установљену сестринску Православну аутокефалну Цркву Албаније и да умножава и унапређује све у њој!...

Пуни текст на грчком: Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 199 – 202. Пуни текст на руском: <https://religion.wikireading.ru/193117>.

Овај Томос по читавом свом садржају и ставовима представља аналогију Томоса издатог Пољској Цркви. Једино чиме се он одликује јесте измена символâ: осим термина *сестринска Црква* два пута се наглашава улога Константинопољске Патријаршије као „Цркве-Мајке”.

ДЕО ДРУГИ

Настављамо са анализом Томосâ о аутокефалији које је издала Константинопољска Патријаршија.

БУГАРСКА ЦРКВА

Године 1945, после седамдесет и три године раскола, у резултату сложеног компромиса, Константинопољска Православна Црква је признала аутокефалност Бугарске Цркве (самопроглашену године 1872.) и издала одговарајући Томос. Сложеност компромиса са стабилизovanом организацијом очевидно је отежала могућност да

њена аутокефалија буде ограничена. Значајно место у Томосу издвојено је за историјске акценте на улози Константинопољске Православне Цркве у судбини бугарског Православља и народа. Томос посебно наглашава: „Наша Велика Црква је родила у Господу и духовно отхранила бугарски народ.”

Ипак, многовековну историју Бугарске Цркве, а у њеном оквиру и два периода њене аутокефалности и патријарашког достојанства, Томос игнорише.

... Благосиљамо аутокефално устројство и организацију свете Цркве у Бугарској и одређујемо да она, под називом *Света Православна аутокефална Црква Бугарске*, убудуће буде позната и призната као наша духовна сестра и да управља и руководи својим пословима независно и аутокефално, саобразно поретку и киријархалним правима која уживају и остале свете Православне аутокефалне Цркве, а као своју највишу црквену власт да признаје Свештени Синод, који ће сачињавати архијереји и чији ће председник бити Блажењејши Митрополит софијски и Егзарх све Бугарске. (...)

... Блажењејшем Митрополиту софијском и Егзарху све Бугарске дужност је (...) да се обраћа нашем најсветијем Патријарашком Васељенском Трону и да преко њега тражи и добија његово званично мишљење и схватање – као и званично

мишљење и схватање осталих светих сестринских Цркава – по општим црквеним питањима за која је потребно саборно разматрање и испитивање.

Пуни текст на грчком: Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 159 – 161. Пуни текст на руском: <https://zen.yandex.ru/media/id/5f7848c5368d1f1e76d54697/tomos-ob-avtokefalii-bolgarskoi-pravoslavnoi-cerkvi-5f788aca71c44f0829221367>.

1. Без обзира на стару традицију патријарашког достојанства у Бугарској Цркви, њен предстојатељ не добија звање патријарха.

2. Питање светог мира се у Томосу не поставља.

3. У Томосу се прописује монопол Фанара на координаторско-посредничку улогу у односима Бугарске Цркве са другим помесним Црквама.

4. Бугарска Црква се назива сестринском Црквом Цркве Константинопољске.

ГРУЗИНСКА ЦРКВА

Године 1990. Константинопољска Православна Црква издаје још један Томос о признавању аутокефалије који има двојаку интерпретацију. Реч је о аутокефалности Грузинске Цркве, која ју је први пут добила од Антиохијске Патријаршије у 5. веку, а била је потврђена у 11. веку. Потом ју је привремено изгубила у 19. веку у Руској Империји, а након што је Грузија стекла независност 1917. године, сама ју је поново прогласила. Услед једностраног карактера те обнове аутокефалије Руска Православна Црква је у почетку, на Помесном Сабору 1917. године, није признала, али је Москва на првом следећем Архијерејском Сабору, одржаном 1943. године (чим је ослабило гоњење Цркве), признала аутокефалност Грузинске Цркве.

Без обзира на несумњиву историјску заснованост, каноничност и легитимност аутокефалије Грузинске Цркве, Фанар се радије определио за то да је не признаје током још четрдесет и седам година. Један од разлога било је учење о монополу на давање аутокефалије које је већ било почело да се уобличава у крилу Константинопољске Цркве. Било је тешко угурати положај Грузинске Цркве у оквире те доктрине: прву аутокефалију она је добила од Антиохије, а другу – од Москве.

То је, очигледно, било неусагласиво са новим учењем Фанара. Уз то, у питању је била древна Црква, већ призната у светском Православљу. Представити ствар тако што би се рекло да је Грузинској Цркви аутокефалију подарио само Константинопољ, и то недавно, није се ни смело ни могло – то би била како неистина која вапије ка небу тако и теза коју не би прихватио нико у самој Грузији. Као резултат сложене мисаоно-смисаоне вратоломије појавио се двосмислени Томос Фанара о „признавању аутокефалије”. У Грузији га сматрају просто задоцнелим признањем аутокефалности. Али текст Томоса дозвољава Фанару да га интерпретира као додељивање аутокефалије, што гласноговорници Константинопоља директно и тврде у својим интервјуима. Наравно, пошто се ради о древној Грузинској Цркви, крајње сложен би био покушај да њена права буду окрњена тако што би она била лишена достојанства Патријаршије или што би њена аутокефалност била ограничена. Захваљујући томе, Томос гласи:

... Света Православна Црква на благословеном тлу Кавказа, данас у границама Републике Грузије, (...) добија од нас благослов, признање и потврду аутокефалије и независне

организације...¹⁰ Ова Црква се у разним приликама узастопно обраћала нашем најсветијем апостолском и патријарашком Васељенском Трону и искала благослов и потврду свог самоуправног устројства, да би тако, као лоза која се не може откинути од божанског Чокота, прибројана канонском збору помесних Православних Цркава, наставила да даје свој допринос устројству и расту Тела Христова.

Излазећи у сусрет овом благородном обраћању и молби, ми и наш Свети и Свештени Синод, користећи се канонским правом и дужношћу нашег најсветијег Васељенског Трона да се стара о светим Православним Црквама које имају тешкоће и да их, према потреби времена, усмерава у њиховом животу и делању, тако да, у сагласју са вековном црквеном праксом и поретком, може да уздигне до равни аутокефалне управе црквене области у важећој црквеној структури Православне Цркве, (...) нађосмо да је добро... да радо прихватимо молбу свете сестринске Православне Цркве у Грузији, упућену нашој првопрестоној најсветијој Цркви Константинопоља, и да јој дамо благослов и

---

¹⁰ Руски превод овог Томоса је нешто другачији: „...Добила је аутокефалију (самоуправление), независну власт и, сходно томе, црквену административну организацију...”. У наставку је тај превод толико непрецизан, често и нетачан, да га више нећемо ни узимати у обзир. – Прим. прев.

доделимо признање и потврду њене аутокефалије и независне организације...

... Стога синодски, у Светоме Духу, званично проглашавамо најсветију Грузијску Цркву за Цркву са самоуправном структуром и организацијом од давнинâ, о којој сведочи и Валсамон пишући да се „говори да је у дане најсветијег патријарха Божјега Града Велике Антиохије кир-Петра дошло до икономијске синодске одлуке да Иверска (Грузијска) Црква буде слободна и аутокефална”¹¹, одређујемо да се има сматрати уврштеном у збор сестринских Православних аутокефалних Цркава и потврђујемо да она, под називом „Света аутокефална Црква све Грузије”, постојећи и будући призната као наша духовна сестра, управља својим пословима и уређује их независно и аутокефално..., имајући за Челника и Главу Господа и Бога и Спаса нашега Исуса Христа и прихватајући и поштујући наш Васељенски Трон као први по канонском и црквеном поретку и по повластицама, а као своју највишу административну црквену власт Свештени Синод, који чине канонски православни архијереји у Грузији под председништвом Архиепископа мцхетског и тифлиског (тбилиског) и Католикоса све Грузије.

---

¹¹ Γ. Α. Ράλλη – Μ. Ποτλή, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν κανόνων, Ἀθήνησιν 1852, том 2, стр. 172.

(...) Што се пак тиче светог мира, које се освећује ради миропомазивања, долично је да се чува устаљени црквени ред у вези с тим, како би се и преко видљиве и преко невидљиве стране бића Цркве учвршћивало нераскидиво јединство наше свете Православне Цркве и како би се оно свима, и онима унутар ње и онима изван ње, показивало, објављивало и потврђивало. На исти начин, када се ради о питањима или недоумицама општије црквене природе, које надилазе јурисдикцијске границе понаособ узетих аутокефалних Цркава и изискују саборно разматрање и одлучивање, препоручујемо да се Архиепископ мцхетски и тифлиски (тбилиски) и Католикос све Грузије обраћа нашем најсветијем патријарашком Васељенском Трону, преко којег се остварује општење са сваким православним епископством које правилно управља речју истине, и да преко њега тражи и добија званично мишљење и схватање, како његово тако и сестринских Цркава.

Пуни текст на грчком: Ἐπίσκεψις, год. 1990, 7 – 9. Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 165 – 169. Пуни текст на руском: <https://zen.yandex.ru/media/id/5f7848c5368d1f1e76d54697/tomos-o-priznanii-i-priniatii-avtokef>

alii-sviatoi-pravoslavnoi-cerkvi-gruzii-5f788d76952c
3b370eb8c03f.

У овом Томосу запажамо следеће:

1. Његов састављач избегава да Предстојатеља Грузинске Цркве назове Патријархом, али користи титулу *Католикос*.

2. Не примећује се покушај Константинопоља да се умеша и регулише систем формирања Синода Грузинске Цркве.

3. Црква Грузије, као и остале помесне Цркве, названа је „сестром”, али је притом, по први пут у једном Томосу, наглашено првенство Константинопоља: Грузинска Црква се позива да „прихвата и поштује Васељенски Трон” као „први по канонском и црквеном поретку и по привилегијама”.

4. На монопол Константинопољске Патријаршије у питањима посредовања међу Црквама и координације њихових међусобних односа указује се у мекшем облику („препоручујемо”).

5. Нема директног захтева да се свето миро узима од Константинопоља, али се у тексту на то јасно алудира.

ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА ЧЕШКИХ ЗЕМАЉА И СЛОВАЧКЕ

Аналогни проблем признавања аутокефалности од стране других Цркава искрсао је у оштром облику пред Фанаром у вези са Православном Црквом чешких земаља и Словачке. Православље су у Чехословачку донели свештенослужитељи Руске Цркве у 19. веку. У годинама бољшевичких гоњења ту штафету је у Чешкој преузела Српска Црква. Она је створила аутономну Чешку епархију која је 1948. године ушла у састав Руске Цркве.¹² Паралелно је, од 1923. до 1959. године, постојала и епархија Константинопољске Цркве, а она по традицији није усаглашавала своје делатности са сестринским Црквама које су раније биле активно присутне на тој територији. Године 1951. Православна Црква чешких земаља и Словачке је добила аутокефалију од Московске Патријаршије, али је Константинопољска Патријаршија није признала. Питање признања се отегло на следећих четрдесет и седам година, после којих је, 1998. године,

---

¹² Ово је веома сумаран, фрагментаран и недоречен приказ историјских збивања: Српска Црква је Православље обнављала пре свега у Словачкој, али, истовремено, и у Чешкој. – Прим. прев.

Константинопољска Православна Црква издала Томос којим признаје Чешку Цркву, али је то учинила под условима који су се битно разликовали од свих историјских преседана.

Благословен Бог и Отац Господа нашега Исуса Христа Који је Својом божанском и сведобром вољом благоизволео да светлост истине и Духа Свога Светога излије и на пределе благословених земаља Чешке и Словачке и да их призове православној вери, којој и приступише, уловљени удицом часнога крста у другој половини 9. века од стране богоносних и свехвалних богопроповедника, светих равноапостолних Методија и Кирила, које онамо, на позив силнога кнеза тадашње Велике Моравске, из богоумне ревности беше послао најсветији и највећи међу патријарсима Фотије. Они, као људи пламеног срца, благополучно засејаше божанско семе у добру земљу благословених народа Чешке, Словачке, Моравске, Боемије и прикарпатских страна...

Тако, дакле, доследна себи, пошто је као дело служења узела на себе старање о свим светим Црквама Божјим, наша света Велика Христова Црква никада не заборавља своја чеда и никоме непозваном не дозвољава бригу о њима, те је свету помесну Православну Цркву у Чешкој и Словачкој, као живу Цркву – јер животом бољим од живота

живи онај ко васкрсава као из гроба – која живи у слободној, сувереној и либералној држави, иако малобројну по броју верникâ, 1923. године почаствовала аутономијом и у том смислу издала патријарашки и синодски Томос. Према том Томосу се света Православна помесна Црква у Чешкој и Словачкој све до данас равнала и понашала упркос извесним поступцима који нису били у складу са светим канонима и које као такве заобилазимо ћутањем и опраштањем јер знамо да оно што је некад учињено на антиканонски начин, а не по правилима и предањима Једне Свете Цркве православних хришћана, и што је од самог почетка било бесилно и неважеће, никад не постаје важеће и никад нема трајну снагу.

... За духовно старање о свим хришћанима који обитавају у варварским земљама, тојест ван граница светих патријарашких и аутокефалних Цркава, надлежан је само великоименити Трон Новог Рима...

Стога и наша смерност (...), послушни канонској одредби светих Отаца која прописује да је за духовно старање о свим хришћанима који обитавају у варварским земљама, тојест ван границâ светих патријарашких и осталих аутокефалних Цркава, надлежан само

великоименити Трон Новогa Рима, а примивши поднету нам молбу Свештеног Синода аутономне помесне Православне Цркве Чешке и Словачке и вољни да наградио ревност њенога клира и народа за православну веру, нађосмо за добро да овим патријарашким и синодским Томосом уздигнемо свету помесну Православну Цркву у тим срећним земљама од аутономне у аутокефалну, под неопходним условима који следе и које, користећи своје киријархално право, одређује наш Свети и Свештени патријарашки Синод како ради очувања православне вере и православних уредби и традиција тако и ради части, духовног узрастања и славе Цркве која сада постаје аутокефална. Ово су услови:

1) Овим највиша власт аутокефалне помесне Православне Цркве Чешке и Словачке постаје Свештени Синод њених епархијских архијереја. Онај међу њима који је архипастир Епархије прашке носиће убудуће назив Његово Блаженство Архиепископ прашки и све Чешке и Словачке, по древном обичају да се архиепископима називају првојерарси помесних Цркава који председавају на саборима митрополитâ, што се добро одржава и на Кипру, и у Јелади, и у Албанији, и другде, и биће председник Свештеног Синода са повластицама које, сходно 34. апостолском канону, припадају првом епископу у свакој земљи. Остали епархијски архијереји – прешовски, михаловски и оломуцко-

брненски – уздижу се у митрополите, а њихове епархије у митрополије.

За Архиепископа прашког и све Чешке и Словачке може бити изабран сваки архијереј или други тога достојан клирик јединствене аутокефалне Цркве Чешке и Словачке.

Митрополит прешовски се назива и „Егзархом Словачке”, те има право да сазива црквена саветовања високопреосвећених митрополита и других клирика Словачке, које одреди Свештени Синод аутокефалне Цркве Чешке и Словачке, ради сагледавања чисто словачке месне тематике. Одлуке ових саветовања обавезно се достављају Свештеном Синоду јединствене аутокефалне Цркве Чешке и Словачке на размотрење и контролу. На исти начин може да поступа и Блажењејши Архиепископ прашки и све Чешке и Словачке у циљу бољег проучавања и сагледавања чисто локалних црквених питања у Чешкој. Црква Чешке и Словачке може да канонски донетим синодским одлукама повећава број својих епархија, већ према тренутним пастирским потребама.

2) У циљу решавања административних питања Свештени Синод заседа у редовним размацима, а најмање двапут годишње, по светим канонима, у циљу саветовања о искрслим пастирским и догматско-канонским проблемима.

3) Канонски изабрани и устоличени архијереји, дакле Блажењејши Архиепископ и високопреосвећени митрополити, остају на својим катедрама доживотно осим ако добровољно поднесу оставку на управљање епархијом или ако из канонских разлога и на канонски начин буду лишени катедре.

4) За преступе у вршењу дужности суди се и пресуђује ђаконима и свештеницима другостепено и коначно, а архијерејима првостепено, на канонски конституисаним синодским судовима, по светим канонима. За формирање тих судова позивају се, уз дозволу Васељенског Патријарха, само и искључиво јерарси из јурисдикције Мајке Цркве, тојест Васељенског Трона. Архијереји који су тако осуђени могу да прибегну апелацији на Васељенског Патријарха.

5) ... Његовом Блаженству Архиепископу прашком и свих чешких земаља и Словачке даје се право да носи белу панакамилавку са крстом украшеним драгим камењем. Високопреосвештени митрополити носе црну панакамилавку са крстом украшеним драгим камењем.

6) Црква Чешке и Словачке, у знак духовног јединства са Црквом Мајком, добија свето миро од Васељенског Патријарха.

7) Главни задатак и првенствена мисија Свештеног Синода јесте да неокрњеном чува православну веру и општење у Духу Светоме са

Васељенском Патријаршијом и осталим Православним Црквама. Притом он сноси одговорност за сваки преступ, не само пред Светим и Свештеним Синодом Васељенске Патријаршије него и пред Великим, проширеним Сабором који буде сазван специјално тим поводом, старањем и делањем Васељенске Патријаршије.

8) Када се ради о питањима или недоумицама општије црквене природе, које надилазе јурисдикцијске границе појединачно узетих аутокефалних Цркава, Блажењејши Архиепископ прашки и све Чешке и Словачке обраћа се нашем најсветијем патријарашком Васељенском Трону, преко којег се остварује заједница са сваким епископством православних што правилно управљају речју истине, и на тај начин тражи валидно мишљење и подршку сестринских Цркава.

Пуни текст на грчком: *Ὁρθοδοξία* (1998), 433 – 438. Α. Βαβούσκος – Γ. Λιάντας, Οι θεσμοί του αυτοκεφάλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία (Μελέτες – Πηγές), Θεσσαλονίκη 2014, 208 – 214. Пуни текст на руском: <https://illyabey.livejournal.com/65277.html>.

Ово је, и по форми и по садржини, стварно оригиналан текст.

Сав уводни део текста је посвећен образлагању права Константинопољске Православне Цркве да решава судбину Чешке Цркве.

1. По први пут се у једном Томосу користи подела на одељке како би се што јасније скренула пажња на сваку значајну тачку.

2. Сав уводни део текста је посвећен образлагању права Константинопољске Православне Цркве да решава судбину Чешке Цркве.

3. Осим разних облика изражавања хришћанске љубави и поштовања, по први пут су присутне и оптужбе на рачун Цркве која је адресат Томоса.

4. За разлику од Томоса датог Грузинској Цркви, који је такође додељен неколико деценија после стицања аутокефалности, у овом тексту нема никаквог двојства. Он је недвосмислен: раније није било никакве аутокефалије, постојали су само неканонски поступци, тако да вам ми само сада, без обзира на вашу кривицу, дарујемо аутокефалију.

Ко жели, може да упореди формулације из овог Томоса са формулацијама из Томоса датог Бугарској Цркви, која је такође прошла кроз дуготрајни

конфликт са Фанаром, али је тон обраћања у њеном Томосу апсолутно другачији.

5. У Томосу је прецизно изложена структура и начела деловања административних тела Православне Цркве чешких земаља и Словачке. Нова аутокефална Црква нема никакву слободу да регулише сопствене органе управе.

6. Регулисана је чак и одећа архијереја.

7. По први пут је у једном Томосу приказано учење о монополском праву Константинопоља на старање о свим „варварским земљама”, тојест о васколикој православној дијаспори „ван граница светих патријарашких и аутокефалних Цркава”. У светлости ове формулације нејасан је одговор на питање о положају не потпуно самосталних, али аутокефалних Цркава које немају статус Патријаршије – Јеладске, Пољске, Албанске и саме Православне Цркве чешких земаља и Словачке. Да ли су оне потчињене Константинопољу?

8. Константинопољска Црква је у Томосу коначно дефинисана управо као Мати Црква, а не као сестринска Црква.

9. Највишу инстанцу приликом судских спорова у новој аутокефалној Цркви не представљају њени сопствени јерарси већ константинопољски. На тај начин је обезбеђен

механизам за сваку врсту мешања Фанара у живот Православне Цркве чешких земаља и Словачке и за преузимање управе у њој.

10. Једнозначно је прописана обавеза да се свето миро добија из Константинопоља.

11. Као и у многим другим Томосима, тврди се да Константинопољ има монополско право да буде посредник и модератор у општењу нове аутокефалне Цркве са другим помесним Црквама.

12. „Јединство са Васељенском Патријаршијом”,¹³ напореда са „чувањем чистоте Православља”, наведено је као главни смисао постојања Свештеног Синода Чешке Цркве.

13. У Томосу се не помиње Христос као Глава Цркве.

Томосом о аутокефалији који је Константинопољска Православна Црква дала Чешкој Цркви фактички се завршава ера „ограничених аутокефалија”, започета са Томосом датим Јеладској Цркви и настављена у 20. веку. Овим Томосом, издатим Чешко-Словачкој Цркви, почиње нова ера, ера „номиналних аутокефалија”. Оне се одликују тиме што је низ права која им се

---

¹³ Ово је први Томос у историји у којем се употребљава назив *Васељенска Патријаршија*. У свим претходним, од 16. века па надаље, коришћен је назив *Велика Христова Црква* или, ређе, *Патријарашки Васељенски Трон*. – Прим. прев.

признају као тобоже независним Црквама мањи него што су права призната аутономним Црквама. Добро је за Чешку Цркву то што има дипломатску алтернативу по питањима општења са другим Црквама, па може да се ослања на разне Томосе. Тако је, примера ради, у Прагу 2012. године свечано прослављена годишњица добијања Томоса од Московске Патријаршије (1951 – 2012), што је изазвало гнев Фанара и приморало Чехе да се оправдавају како је то била само празнична Литургија, а не свечана прослава. Уједно је Томос који је добијен од Руске Православне Цркве несумњиво привлачнији за Православну Цркву чешких земаља и Словачке јер он не садржи у себи слична ограничења.

„НАЈСВЕТИЈА ЦРКВА УКРАЈИНЕ”

Године 2019. Константинопољска Православна Црква је по први пут у историји дала Томос о аутокефалији не само на туђој канонској територији него расколницима који немају апостолско прејемство. То је учинила не обазирјући се на мишљење већине православних земаља.

Али наш задатак јесте да размотримо управо садржај Томоса, а не контекст у којем се он појавио. Почетак документа је, као и у случају Чешке Цркве, посвећен образлагању упада на туђу канонску територију. У продужетку сâм документ гласи:

... Наша смерност, (...) ради исцељења хроничних претећих раскола и деоба у помесним Црквама, једномислено одређујемо и проглашавамо да васцела Православна Црква обухваћена границама политички конституисане и потпуно осамостаљене украјинске државе, са својим свештеним митрополијама, архиепископијама, епископијама, манастирима, парохијама и свим црквеним установама у њима, налазећи се под окриљем Оснивача Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве, Богочовека, Господа и Спаситеља нашега Исуса Христа, убудуће буде канонски аутокефална, независна и самоуправна, а да као Првог у црквеним стварима види и препознаје свога канонскога Предстојатеља, који носи титулу „Блажењејши Митрополит кијевски и све Украјине”, при чему није допуштен никакав додатак овој титули нити одузимање од ње без дозволе Константинопољске Цркве. Он је председник Свештеног Синода, који се сваке године образује од архијереја позиваних наизменично по рангу из састава оних који

архијерејску службу врше у географским границама Украјине.

... Аутокефалну Цркву у границама украјинске државе признајемо и проглашавамо за нашу духовну кћер и препоручујемо свим Православним Црквама широм васељене да је признају као своју сестру и помињу под именом „Најсветија Црква Украјине”.

... Она не може да поставља заграничне епископе или да подиже заграничне жртвенике¹⁴, а они који већ постоје од сада ће, према црквеном поретку, бити потчињени Васељенском Трону, који има канонску надлежност над дијаспором, тако да јурисдикција ове Цркве има да буде ограничена само на територију украјинске државе.

... Уз то се задржава и право свих архијереја и осталих клирика на апелационо обраћање Васељенском Патријарху, који поседује канонску одговорност да неопозиво доноси одлуке о судским поступцима против епископа и осталих клирика помесних Цркава, сагласно деветом и седамнаестом свештеном канону Четвртог васељенског сабора у Халкидону. Горе реченом додајемо и то да аутокефална Црква у Украјини признаје као Главу најсветији апостолски и патријарашки Васељенски Трон, као што га

---

¹⁴ Ово значи да нема право да има своје храмове у дијаспори, ван територије Украјине. – Прим. прев.

признају и остали патријарси и предстојатељи, и да јој, уз друге канонске обавезе и одговорности, првенствену мисију представља чување православне вере наше неокрњеном и непоколебиво одржавање канонског јединства и општења са Васељенском Патријаршијом и осталим помесним Православним Црквама.

Исто тако, Православна Црква у Украјини је обавезна да преко свога првог јерарха или преко канонског местобљуститеља кијевскога трона учествује у повременим међуправославним саветовањима поводом важних канонских, догматских и других питања, по свештеном обичају Отаца, устаљеном од почетка. (...)

(Предстојатељ Цркве Украјине) узима, по обичају, од првопрестоне Цркве Константинопољске и свето миро, у знак духовног јединства са њом. А када су посреди важнија питања црквене, догматске и канонске природе, Блажењејши Митрополит кијевски и све Украјине треба да се, у име Свештеног Синода своје Цркве, обраћа нашем најсветијем патријарашком и Васељенском Трону, иштући његово званично мишљење и његову сигурну подршку, при чему се права Васељенскога Престола на своју Егзархију у Украјини и на свештене ставропигије имају чувати ненарушивима.

... Уз ове услове, наша света Велика Христова Црква благосиља Православну Цркву у Украјини и проглашава је аутокефалном...

Пуни текст на грчком: https://panorthodox.synod.blogspot.com/2019/01/blog-post_43.html. Пуни текст на руском: <https://ru.m.wikinews.org/wiki>. Пуни текст на украјинском: <https://www.pomisna.info/uk/document-post/patriarshyj-i-synodalnyj-tomos-nadannya-avtokefalnogo-tserkovnogo-ustroyu-pravoslavnij-tserkvi-v-ukrayini/>. Такође: <https://ru.m.wikinews.org/wiki>¹⁵

Покушаћемо да систематизујемо особености и нове елементе овог Томоса.

Важна догматска новина: Господ Исус Христос је назван само „Оснивачем”, а не и Главом Цркве.

1. Главом Цркве је назван константинопољски трон, а не Господ Исус Христос, Који је назван само „Оснивачем” Цркве.

---

¹⁵ Података о пуном тексту овог Томоса нема код аутора; додаје их преводацац.

Та особеност има не само канонско већ и важно догматско значење.

2. Титула предстојатеља Цркве у Томосу није просто одређена него је и пропраћена забраном њене измене без сагласности Константинопоља. Разлози су очевидни: ради се о превентивном онемогућавању претензија на статус Патријаршије.

3. Као и у случају Чешке Цркве, прописан је строги правилник о начину функционисања Синода.

4. Нова аутокефална Црква је означена као „Кћи”. Назив *Црква-сестра* или *сестринска Црква* на њу се не примењује. Али у исто време су све друге помесне Цркве назване „сестрама” нове аутокефалне Цркве. На овај начин се старим терминима даје нови смисао: постоји једна „Мајка Црква”, а остале Цркве су њене „кћери”, а међусобно „сестре”.

5. Ту је и забрана на поседовање парохија ван граница Украјине и декрет о томе да оне морају да буду предате Константинопољу и њему потчињене зато што он, наводно, има монопол на православну дијаспору.

6. Док је у Томосу Чешке Цркве право јерараха из Фанара да се мешају у њене

унутрашње ствари било дефинисано као право највише инстанце после црквених суђења у крилу саме Православне Цркве чешких земаља и Словачке, у овом Томосу се већ тврди да сваки епископ или свештеник има право да се одмах обрати Константинопољској Православној Цркви да она донесе коначну – „безапелациону” – судску одлуку. (Спорни карактер наведеног канонског утемељења ове одредбе заслужује засебно разматрање које превазилази оквире овога чланка.)

7. У Томосу се заступа теза да константинопољски трон није само „Глава” нове аутокефалне Цркве него да га као „Главу” признају и „остали патријарси и предстојатељи”. Ова формулација, у којој је Глава Цркве Христос замењен „Главом Цркве у лицу Васељенског Патријарха”, није селективно примењена на „Православну Цркву Украјине” него је срочена за сав православни свет.

8. Потврђена је обавеза (а не само право) нове аутокефалне Цркве да учествује на свим саветовањима и у другим подухватима Константинопољске Цркве. Очеvidно је да је узето у обзир неуспешно искуство са Критским сабором, који је организовао патријарх

Вартоломеј и који су многе помесне Цркве игнорисале.

9. Утврђена је обавеза сваког новог предстојатеља „Православне Цркве Украјине” да своја путовања започиње посетом Фанару.

10. Као и у многим другим Томосима, прописана је обавеза „Православне Цркве Украјине” да свето миро добија управо од Константинопољске Патријаршије.

11. Раније је Фанар претендовао на монопол и улогу врховног арбитра при регулисању спољних црквених односа нових Цркава, ради решавања „питања црквеног, догматског и канонског карактера”, а сада, према новом Томосу, таква сарадња више нема смисла. Од сада ће сва нужна разјашњења Васељенски Трон давати сâм, без међуцрквеног разматрања.

12. И поред тога што се ствара нова аутокефална Црква, на територији „Православне Цркве Украјине” се оснивају још и егзархат и ставропигија Константинопољске Цркве, при чему су њихова права неповредива. То значи да су канонске границе нове структуре функционалне само једносмерно: „Православна Црква Украјине” не може да има парохије у иностранству, а Константинопољска

Патријаршија може да на њеној територији има своје парохије и притом су њена права неотуђива.

13. У завршном делу Томоса допунски је прецизирано да се аутокефалија додељује управо под овим условима. На тај начин се обезбеђује разлог за укидање аутокефалије у случају да постављени услови не буду поштовани.

ЗАКЉУЧЦИ

На основу анализе постепених измена у садржају Томоса о аутокефалији које издаје Константинопољска Православна Црква посматрамо генезу како њене еклисиологије уопште тако и њених представа о сопственој улози и о улози других помесних Цркава.

Пораст броја Патријаршија се у 16. веку још схвата у органском духу (бар формално као минимум), па се и одлука о томе доноси саборно, што видимо у случају доделе аутокефалије Руској Цркви.

Фактор саборности је делимично заступљен и приликом доделе аутокефалије Јеладској Цркви, у којој је, осим Константинопољске Православне Цркве, узео учешћа и патријарх јерусалимски. После

тога, међутим, више не видимо да се начело међуцрквене саборности одражава у новим Томосима.

У 19. и 20. веку нове аутокефалне Цркве са доста муке добијају статус Патријаршија, чак и у случајевима када су неке од њих већ имале тај статус у прошлости. Поједине пак не успевају да га добију ни до дана данашњега.

Узевши у целини, однос Константинопољске Цркве према властитој улози у свету и према другим аутокефалним Црквама мења се у оној мери у којој константинопољски патријарх губи власт у Османском Царству. Управо је у њему патријарх Константинопоља, за разлику од његовог положаја у Византији, поседовао и формалну и реалну политичку власт захваљујући статусу етнарха, поглавара Рум-милета, који је окупљао све православне хришћане у Отоманској Империји. У њој су многе старе аутокефалне Цркве – као, на пример, Бугарска и Пећка (Српска) Патријаршија – укинуте и укључене у састав Константинопољске Цркве. Штавише, и древне Цркве које су сачувале своју аутокефалност – Јерусалимска, Антиохијска, Александријска и Кипарска – политички су биле потчињене етнарху. Али како је Висока Порта губила земље и градове, тако је и

Константинопољска Патријаршија аутоматски остајала без утицаја и власти. Нашавши се пред новим изазовима и захтевима за добијање националних аутокефалија, Константинопољ је био принуђен да изналази путеве и начине компензације за губитке. Та тенденција се једним делом показала у 19. веку. То видимо на примеру формата аутокефалности Јеладске Цркве.

Али та тенденција још више долази до изражаја у 20. и 21. веку, после коначног слома Отоманске Империје и након што је константинопољска катедра изгубила како политички утицај тако и вернике у самој Турској у резултату погрома над Грцима и изгона преосталих Грка из земље.

Та тенденција долази до изражаја како у спољној експанзији Фанара – чега смо сведоци до данас (подробније о томе у чланку „Империјални синдром Фанара као развојна стратегија”) – тако и у покушају да се ограниче аутокефалије нових Цркава и да се сачувају власт и утицај, сад већ на њиховим територијама.

При првом покушају да се ограничи аутокефалност Јеладске Цркве Константинопољ се дотиче само питања светог мира, координације у спољним односима и, оквирно, начела при формирању Синода. У продужетку, на примеру

Српске и Румунске Цркве, практично видимо пуно признавање нових аутокефалних Цркава као себи равних (с тим изузетком да им се не признаје статус Патријаршије, што је, ипак, касније учињено).

Полазећи од тога, могли бисмо да акт ограничавања аутокефалије у јеладском Томосу сматрамо за несистемску епизоду. Али у 20. веку све се мења. Покушаји да се преко Томоса минимизира реална независност нових аутокефалних Цркава и да оне буду потчињене Фанару или, као минимум, доведене у зависни положај повезани су, очевидно, управо са горепоменутиим губљењем позиције етнарха будући да су сви ти покушаји уследили после нестанка Отоманске Империје. Они, по свему судећи, представљају заправо покушај компензације за тај губитак.

У суштини, признање потпуне аутокефалности у 20. веку добијају од Константинопољске Православне Цркве само Бугарска и Грузинска Црква. Притом се фактички ради о признавању већ постојећег чињеничног стања: обе Цркве су већ биле самосталне, и то свака од њих у току седамдесет три године (ово је задивљујућа подударност у трајању „стажа непризнавања од стране Фанара“!). Осим тога, обе Цркве су биле старе Патријаршије, лишене аутокефалности силом историјских перипетија. У

њиховом случају константинопољски трон претендује само на посредовање и координацију у међуцрквеним односима, и то, бар у случају Грузинске Цркве, у форми препоруке.

Сасвим друкчије изгледа, међутим, став Фанара о аутокефалности нових Цркава, Пољске, Албанске и Чешке, а да и не говоримо о „Украјинској”. Овде уочавамо кудикамо веће ограничавање овлашћења и учвршћивање полуга утицаја на унутрашњи живот тих Цркава.

Осим тога, може се запазити да је дошло до преосмишљавања и саме улоге константино-пољског патријарха и Константинопољске Цркве. Већ на први поглед је приметна метаморфоза „првог међу једнакима” у „првог без једнаких”. У почетку се бесумње могло констатовати присуство православног учења о Христу као Глави Цркве. Потом помен о томе мало-помало ишчезава из докумената, да би коначни исход био украјински Томос, где на месту Главе Цркве не видимо више Христа већ константинопољски трон. У Томосима се мења и терминологија која одсликава међуцрквене односе: у почетку је Константинопољска Православна Црква Сестра осталим Црквама, а Мати новим аутокефалним Црквама, насталим издвајањем из њеног окриља, да би потом била

проглашена Мајком свију Цркава. Крајњи резултат је овај: само је она Мајка свију Цркава, – укључујући и Цркве које су старије него што је она сама, – а Сестре једна другој јесу само остале помесне Цркве.

*Наглашавамо: испада да је
Константинопољска Црква Мати свим
Црквама, па и онима старијим од ње саме!*

Године 1990. Константинопољ, у грузинском Томосу, тобоже дајући „нову аутокефалију”, ипак признаје древност аутокефалије Грузинске Цркве, добијене од Антиохијске Цркве, али зато године 2018. гласноговорник Фанара, архиепископ телмисоски Јов (Геча), каже у интервјуу Би-би-сију: „Друге Цркве које данас постоје у православном свету – почевши од Православне Цркве у Русији, па преко Цркава у Грчкој, Србији, Румунији, Пољској, Албанији, Бугарској, Грузији и Чехословачкој – нису потврђене од стране васељенских сабора: њима је Константинопољ дао статус постојања.”

Испрва Константинопољска Православна Црква није претендовала на дијаспору осталих Цркава, али је 1922. године њен Синод донео одлуку о „обавезном и искључивом” потчињавању укупне православне дијаспоре. Одроз тих претензија видимо и у Томосима. То је новотарија 20. века.

Али у 21. веку Константинопољска Православна Црква иде још даље и изјављује да она има право да ствара своје егзархате и ставропигије не само у расејању него и на територији других помесних Цркава, коју је, иначе, сама и одредила. То се јасно види у украјинском Томосу. На тај начин, постепено, обична звучна почасна титула „Васељенска Патријаршија” то и постаје по својим реалним претензијама. Папизам у православној верзији добија све упадљивије црте.

Од средине 20. века у Томосима се види претензија Константинопољске Православне Цркве да она врши највише судске функције у помесним Црквама и да све више регулише њихов унутрашњи модел управљања. То иде дотле да се описује и одевање првојерараха.

Почев од украјинског Томоса, примећујемо да се у Томосе укључују и захтеви да Цркве морају учествовати на саборима које организује Константинопољска Православна Црква. Након што је претрпео фијаско приликом покушаја да окупи представнике свих помесних Цркава на Криту 2016. године, Фанар је решио да своје прерогативе поткрепи Томосима.

У самој ствари видимо да се поступно обезвређује значај аутокефалије за помесну Цркву и да се она своди на аутономију.

При свему томе ваља приметити да Константинопољска Православна Црква скоро у свим својим Томосима прокламује следеће: аутокефалија се додељује помесној Цркви зато што се појавила одговарајућа засебна независна држава. Тиме она тврди да то и јесте разлог за давање аутокефалије. Ево шта о томе каже у поменутом интервјуу архиепископ Јов (Геча): „Треба знати да се у Православној Цркви црквена администрација увек поклапа са државном, земаљском. То нисам ја измислио, а није ни патријарх Вартоломеј, него је то речено у 17. правилу Четвртог васељенског сабора. Стога, када се појави нова држава, она не мора, али може да замоли за доделу аутокефалије својој Цркви.” У наведеном канону не налазимо, међутим, никакво тврђење ове врсте. У начелу, ни у једном канону свих седам васељенских сабора не можемо наћи такво или слично тврђење управо у контексту аутокефалије.

Али истовремено увиђамо и избирљивост у приступу Константинопољске Православне Цркве овом питању: где год то дозвољава политички контекст, Константинопољска Православна Црква у

20. веку уопште не ствара аутокефалне Цркве него своје епархије, а у најбољем случају један број епархија са црквеноправним статусом аутономија, као што су грчка Архиепископија у САД, Финска Православна Црква, Естонска Апостолска Православна Црква, нове епархије у Северној Грчкој и тако даље. Тако је, на пример, без признања Константинопољске Православне Цркве остала Православна Црква Америке, а молба Финске Православне Цркве Константино-пољу да јој да аутокефалију већ четрдесет година остаје без одговора. Притом је реални статус тих аутокефалија често мање независан него код аутономија. Као пример може нам послужити Украјинска Православна Црква, која има аутономни статус у саставу Московске Патријаршије, али чија је независност кудикамо шира него независност аутокефалне „Православне Цркве Украјине”. Права која је Руска Православна Црква признала Украјинској Православној Цркви знатно су шира него права „Православне Цркве Украјине” која је дефинисао Фанар, о чему је већ раније, не једампут, писано.

Још једну новотарију у Томосима, почевши од чешкога, представља фикс-идеја о „условима под којима се додељује аутокефалија”. Право на укидање

аутокефалије није директно прописано у документима, али су га ипак представници Фанара већ најавили: „У принципу, како сматрају неки канонисти, будући да нове аутокефалије или нове Патријаршије никада није потврдио неки васељенски сабор него их је створила Васељенска Патријаршија, онда Васељенска Патријаршија, уколико буде то сматрала за потребно, може у одређеном тренутку и да некој или некима од њих укине тај статус. Према томе, говорити да Васељенска Патријаршија губи некакву власт изазива питање: на основу чега? На основу канона, Васељенска Патријаршија има одређене привилегије. Ко с тим није сагласан, тај сâм себе уствари удаљава од Православља” (архиепископ Јов Геча у интервјуу ВВС-ију од 2. новембра 2018).

Архиепископ Јов: „Васељенска Патријаршија има одређене привилегије. Ко с тим није сагласан, тај сâм себе уствари удаљава од Православља.”

Хајде да сад упоредимо формулацију из украјинског Томоса са сличном формулацијом из бугарског Томоса, на пример (1945)! У украјинском Томосу стоји: „... Када су посреди важнија питања

црквене, догматске и канонске природе, Блажењејши Митрополит кијевски и све Украјине треба да се, у име Свештеног Синода своје Цркве, обраћа нашем најсветијем патријарашком и Васељенском Трону, иштући његово званично мишљење и његову сигурну подршку...” У бугарском пак Томосу читамо: „... Блажењејшем Митрополиту софијском и Егзарху све Бугарске дужност је (...) да се обраћа нашем најсветијем Патријарашком Васељенском Трону и да преко њега тражи и добија његово званично мишљење и схватање – као и званично мишљење и схватање осталих светих сестринских Цркава – по општим црквеним питањима за која је потребно саборно разматрање и испитивање.” Формулацију из украјинског Томоса упоредићемо, ево, и са формулацијом из чешког Томоса (1998), који му је непосредно претходио: „Када се ради о питањима или недоумицама општије црквене природе, које надилазе јурисдикцијске границе појединачно узетих аутокефалних Цркава, Блажењејши Митрополит прашки и све Чешке и Словачке обраћа се нашем најсветијем патријарашком Васељенском Трону, преко којег се остварује заједница са сваким епископством православних што правилно управља речју истине, и

на тај начин тражи валидно мишљење и подршку сестринских Цркава.”

Како видимо, 2018. године Фанар већ сматра сâм себе за довољан извор одговорâ на питања „црквеног, догматског и канонског карактера”, тако да више нема потребе за мишљењем сестринских Цркава (Цркава кћерију?) која је раније постојала.

Овом приликом можемо и да се присетимо једне друге формулације, по смислу крајње блиске претходној: „Врховни Понтифекс силом своје дужности поседује непогрешивост учитељства кад он, као врховни Пастир и Учитељ свих Христу верних, обавезан да укрепљује своју браћу у вери, коначно проглашава учење о вери или моралу којег се верници морају придржавати.” Управо овако гласи прва тачка 749. канона Римокатоличке Цркве, којим је на Првом ватиканском сабору 1870. године проглашен догмат о непогрешивости (незаблудивости) римскога папе. У случају патријарха константинопољског улогу сабора је одиграо Синод Константинопољске Православне Цркве, а нови догмат је нашао свој израз у Томосу.

Превео: Епископ бачки Иринеј
(ауторски текст са руског, а
Томосе са грчког изворника)